

РЕЦЕНЗІЇ

КРИТИЧНІ РОЗДУМИ ЩОДО ПОСІБНИКА А. НІКОЛЕНКО “ЛЕКСИКОЛОГІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ – ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА”

Татьяна Оршинська, Уляна Потятиник

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)*

Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. – 528 с.

Посібник з лексикології, що вийшов у видавництві “Нова книга” 2007 р., є, без сумніву, важливою спробою компенсувати прикру прогалину в вітчизняних лексикологічних дослідженнях, адже донедавна в Україні базовими навчальними посібниками та підручниками в цій царині лінгвістики були, здебільшого, напрацювання російських та радянських лексикологів. Саме тому поява такого посібника, який поєднує теоретичні аспекти з практичними завданнями, і, що важливо, написаний доброю англійською мовою, є вкрай необхідною та своєчасною публікацією.

У посібнику є дев’ять розділів, які доволі широко охоплюють основні напрями лексикологічної науки, що передбачені навчальною програмою. До переваг публікації можна було б зачислити зазвичай детальне висвітлення аналізованої проблематики та широту охоплення кожної теми. Про це, серед іншого, свідчить сам обсяг пропонованого видання – 528 с. Це, мабуть, чи не найрозгорнутіша праця прикладного характеру з лексикології з усіх, що опубліковані дотепер.

До позитивів праці, на нашу думку, належить дещо оновлений підхід до традиційної проблематики: зокрема, у руслі сучасних соціолінгвістичних та діалектологічних досліджень подано лексичну варіативність англійської мови. Водночас у рецензованому посібнику знаходимо вирішення та підходи, що викликають певні застереження, а подекуди й відвертий подив.

По-перше, вражає нерівномірність обсягу подання матеріалу за темами. Наприклад, розділу *Varieties of Language* присвячено сто сторінок, тоді як чи не найважливіший аспект курсу, а саме – лексична семантика, представлена лише на двадцяти двох сторінках. Зрештою, й інші, не менш вагомні розділи посібника обсягом понад 500 сторінок представлені вкрай скупко: лексикографія – на одинадцяти, зміна значення – на семи сторінках. У такий спосіб відбувається зміщення фокусу основної проблематики в царину діалектології, що напевно чи є виправданим у межах, фактично, базового курсу науки про слово.

Крім того, хоча на перший погляд складається враження, що маємо справу з переосмисленим трактуванням лексикологічних проблем та навіть концептуально но-

вим підходом до них, у разі ближчого ознайомлення з'ясовується, що, по суті, автор відтворює, практично в незміненому вигляді, лінгвістичні парадигми 50–60-х років ХХ ст., хоча й декларує нові, зокрема, соціолінгвістичні перспективи аналізу лексичних явищ.

Наприклад, питання полісемії, яке вже давно трактують на Заході під кутом зору досягнень когнітивістики, зокрема, концепції категоризації на підставі теорії прототипів Е. Рош, у цьому посібнику висвітлено з позицій традиційної структурної семантики, що була актуальною 40–50 років тому. Дивує й те, що навіть ілюструє це автор прикладами, які “набили оскомину” в російських та українських лінгвістів, оскільки “кочували” з підручника в підручник ще з 60-х років (*dull* та *fire* для ілюстрації полісемії – с. 138–39). Проблеми фразеології/ідіоматики, переосмислення яких є давно нагальним питанням, тлумачені в світлі застарілих теорій та типологій (В. Виноградова, А. Куніна, А. Смірнітського), тоді як нині ідіоми аналізують з перспективи теорії концептуальної метафори, а про питання мотивації ідіом, які обґрунтував Дж. Лакофф ще наприкінці ХХ ст., немає навіть найменшої згадки. Не менше подивляє й підхід до проблем лексикографії. В епоху корпусної лінгвістики, електронних словників та інтернет-довідників, коли радикально переосмислюють функції, форми використання та інформативність лексикографічної літератури, автор веде мову про давно нерелевантні для сучасної лексикографії проблеми, наводить застарілі типології і навіть мимохідь не торкається сучасної проблематики в царині лексикографії. Замість того, щоб зосередити увагу на типових лексикологічних проблемах словникового подання (фонологія, морфологія, контекст, слововживання, багатозначність та ін.), автор дає в вельми деталізованій формі малосуттєву інформацію. Аналогічний недолік простежено у висвітленні інших розділів. Зокрема, аналіз сленгу давно не відповідає сучасним тлумаченням цього типу ненормативної лексики. Розділ про сленг опирається на застарілі дослідження й оминає сучасні, що враховують соціолінгвістичний ракурс. Автор спинається на дослідженнях сленгу, які проводили понад 100 років тому (Н. W. Fowler), і навіть не згадує сучасних дослідників, які аналізують сленг у надзвичайно важливій площині функціонування цього типу лексики – соціальної (J. Lighter, В. Dumas, J. Sheidlower). Без аналізу соціальної динаміки сленгу практично неможлива жодна сьогочасна розвідка про цей пласт англійської, та й, зрештою, будь-якої іншої мови. Аналогічно, у розділі, присвяченому зміні значення слова, використано винятково підходи 50–60-річної давності. Прикро також, що автор не завдає собі клопоту проводити очевидні аналогії з рідною мовою, що було б логічним і полегшило засвоєння лексикологічних явищ.

Уже в самій назві посібника, а також в анотації до нього автор пропонує студентам закріпити теоретичні знання та сформувати практичні навички шляхом виконання вправ і тестових завдань, що подані в кінці кожного розділу. Така форма роботи є, безумовно, украй важливою і цілком доречною, адже тести та завдання для самоперевірки й контролю засвоєння знань забезпечують ефективніше опрацювання студентами навчального матеріалу у процесі самостійної роботи, вони є необхідною складовою навчальних посібників такого формату. Проте сама форма та зміст таких вправ, а також ефективність розроблених автором тестів викликають певні застереження. Наприклад, як можна пояснити те, що після розділу “English Lexicology” автор пропонує

студентам проаналізувати засади та лексикографічні стратегії укладання “Большого англо-русского словаря” за редакцією І. Гальперіна та “Англо-русского словаря” за редакцією В. Мюллера – словників, що вже стали раритетними і з часу публікації яких англійська мова зазнала чималих змін у плані узусу, неологізмів, зсувів значень та ін.? (Не говорячи вже про те, що в реально білінгвальній країні, мабуть, є сенс витримувати баланс між мовами і включати й україномовні словники, яких чимало). І це – у добу корпусної лінгвістики та масового розвитку електронних лексикографічних видань, які цілком доступні українському споживачеві. То ж хіба можна говорити про інтеграцію в світову лінгвістичну науку та академічний простір, коли насправді вперто продовжуємо “обсмоктувати” давно віджили парадигми і видавати підручники, які відтворюють та черговий раз фіксують анахронічні підходи?

До позитивів посібників такого формату зазвичай зачисляють наявність додатків (див. с. 436–515), покликаних розширити запропоноване коло уявлень про проблеми, наведені в курсі лексикології, однак навіть при побіжному їх аналізі доречність поданого матеріалу викликає, щонайменше, здивування. Крім переліку суфіксів та префіксів, поширених у сучасній англійській мові, до них увійшли глосарії йоркширських колоквіалізмів, добірка лексики ірландського варіанта англійської мови, вибірка британської, американської та канадської лексики в порівнянні, вибірка новозеландської лексики та перелік діалектних слів і виразів Нової Зеландії. Важко збагнути логіку такої добірки. Чому зроблено такий акцент на новозеландському варіанті мови? А не, скажімо, на австралійському? Якими міркуваннями керувався автор, включаючи в додатки йоркширські колоквіалізми та діалектну лексику Нової Зеландії, а не, наприклад, розмовну загальнобританську чи північноамериканську лексику, функціональний ареал яких суттєво ширший, а отже, й вага в загальній структурі знань та англійської компетенції студента повинна бути значно вищою? Така тенденційність, що найприкріше, властива й суттєвішим розділам посібника. Скажімо, у розділі, присвяченому вже згадуваній проблематиці англійської лексикографії, у параграф під назвою “History of Lexicography” увійшли “The History of British Lexicography”, “The History of American Lexicography” та знову ж таки, з незрозумілих причин, “Dictionaries of New Zealand English”. Такі нічим не обґрунтовані преференції мимоволі ставлять під сумнів засади наукового підходу автора. Складається враження, що він намагався будь-якою ціною роздути обсяги посібника, нехтуючи його змістом, включаючи все, чим “багатий” інтернет-простір.

Не можна не згадати бібліографії цього видання. Вона, цілком закономірно, відображає попередньо окреслений невиправданий перекис у бік варіативності, нормативності/ненормативності, регіональних відмінностей тощо, оскільки основну масу джерел становлять видання, присвячені власне питанням соціолінгвістики та діалектології. Переважна більшість інших джерел, що потрапили до цієї бібліографії, – це підручники з лексикології, які видавали і перевидавали на радянському й пострадянському просторі впродовж трьох–чотирьох десятиліть. Цілком прогнозовано, праці сучасних лінгвістів, що працюють у царині лексикології чи прилучилися до розвитку лексикологічних досліджень (Katz, Fodor, Weinreich, Lyons, Cruse, Murphy, Halliday, Wierzbicka, Jackson, Zé Amvela, Lehrer, Теля, Кубрякова, Гвішиани тощо), у переліку бібліографічної літератури не представлені. І, нарешті, неабияк дивує принцип укладен-

ня бібліографічної довідки, а власне – її поділ на теоретичні й лексикографічні джерела, веб-ресурси та підрозділ, який автор з відомих лише йому самому причин “охрестив” *Vernacular_English*. Яке логічне підґрунтя має виділення в окрему підгрупу джерел, присвячених питанням ненормативних варіантів англійської мови? А якщо взяти до уваги, що сучасна соціолінгвістика виділяє три основні характеристики мовлення, яке іменують “vernacular”, а саме: 1) його некодифікованість та нестандартизованість, 2) те, що воно є зазвичай першою мовою в мовному арсеналі індивіда та 3) обмежене коло функцій, які такий мовний код виконує в мовній спільноті [3, 80–81], то лише можна собі уявити черговий подив того, хто бере посібник до рук, коли з’ясується, що до “vernacular English” автор зараховує канадський, австралійський та інші різновиди англійської мови – нормативні регіональні варіанти, на які давно розпалась світова англомовна спільнота.

З огляду на ці та інші моменти це видання дає лише вельми приблизне уявлення про зміст та сучасний стан лексикологічної науки в контексті світової лінгвістики. Треба сподіватися, що рецензована публікація є необхідною “сходинкою” до серйозного та всебічного осмислення проблематики англійської лексикології, що давно назріло в українському науковому та академічному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальні вимоги до оформлення навчальних посібників та навчально-методичної літератури / укладачі : М. Я. Сагун, С. М. Симоненко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2007. – 30 с.
2. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика / А. Г. Ніколенко. – Вінниця : Нова Книга, 2007. – 528 с.
3. Holmes J. An Introduction to Sociolinguistics / Holmes J. – London ; New York : Longman, 1997. – 412 p.

Стаття надійшла до редколегії 05.02.2011

Прийнята до друку 23.03.2011